

Gaudí és a Sagrada Família

Armand Puig i Tàrrach

Gaudí és a Sagrada Família

EGY SZIMBÓLUM ÉRTELMEZÉSE

LLL institut
ramon llull
katalán nyelv és kultúra

*The translation of this work
was supported by a grant
from the Institut Ramon Llull*

Translated from Catalan by Krisztina Nemes

A fordítás a következő kiadás alapján készült:

Armand Puig i Tàrrach:

La Sagrada Família segons Gaudí. Comprende un símbol

© Armand Puig i Tàrrach, 2010

Raval Edicions S.L.U., Editorial Pòrtic

Peu de la Creu, 4, 08001, Barcelona

Hungarian translation © Nemes Krisztina, Typotex, 2013

Hungarian edition © Typotex, 2013

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

© Photographs of the Expiatory Temple of the Sagrada Família: Expiatory Temple of the Sagrada Família Board of Works. All rights reserved. Any reproduction and/or modification of photographs of the Expiatory Temple of the Sagrada Família without the prior written consent of the Expiatory Temple of the Sagrada Família Board of Works is completely forbidden.

ISBN 978 963 279 798 4

ISSN 1787-3444

Témakör: *építészet, művészettörténet*

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu
és a [facebook.com/typotexkiado](https://www.facebook.com/typotexkiado) oldalakon értesülhet.

Kiadja a Typotex Elektronikus Kiadó Kft.

Felelős kiadó: Votisky Zsuzsa

Szerkesztette és tördelte: Leiszter Attila

Borítóterv: Szalay Éva

Készült a Multiszolg Bt. nyomdájában

Felelős vezető: Kajtor Bálint

TARTALOM

<i>Előszó</i>	9
1. <i>Bevezetés: A népek családja, Isten családja</i>	11
2. <i>Antoni Gaudí, az építész</i>	17
3. <i>Az isteni kinyilatkoztatás ihlette építészet</i>	23
3.1. <i>A tér és az Ige között</i>	26
3.2. <i>A kinyilatkoztatás első módja: a természet</i>	29
3.3. <i>A kinyilatkoztatás másik módja: a Biblia</i>	33
4. <i>Hagyomány, jelkép, arány és szépség</i>	38
4.1. <i>A hagyomány</i>	40
4.2. <i>A jelkép</i>	42
4.3. <i>Arány és szépség</i>	47
5. <i>A geometria Isten művének, a természetnek a tolmácsa</i>	53
5.1. <i>Az alapvető mértékek</i>	55
5.2. <i>A felületek</i>	63
6. <i>A Szentháromság, az Egyház és az emberiség könyve</i>	67
6.1. <i>Az Atya, a Fiú és a Szentlélek</i>	68
6.2. <i>Útak, útvonalak a bazilikában</i>	72
6.3. <i>Via humanitatis</i>	73
6.4. <i>Via Christi</i>	83
6.5. <i>Via Ecclesiae</i>	109

7. <i>A Szent Család bazilikája mint az új Jeruzsálem</i>	
7.1. Az értelmezés kulcsa: a Jelenések könyve	122
7.2. A Sagrada Família fogalmi szerkezete (Jelenések könyve 21–22)	126
7.3. Jézus Krisztus, az Ige, az Egyház: a hajó és a tornyok közötti kapcsolat	140
7.3.1. <i>A tizenkét apostol</i>	142
7.3.2. <i>A négy evangélium/evangélista</i>	146
7.3.3. <i>A Bárány Jézus Krisztus</i>	148
7.3.4. <i>Isten trónusa és a Bárány</i>	153
7.4. Mária, a zaránkegyház alakja: a kerengő, az apszis és a Szűz Mária-kupolatorony közötti kapcsolat	160
7.4.1. <i>A kerengő</i>	162
7.4.2. <i>Az apszis</i>	170
7.4.3. <i>A Szűz Mária-kupolatorony</i>	175
8. <i>Szentély egy város, egy ország és az egész világ számára</i>	
8.1. Egy város: Barcelona	179
8.2. Egy ország: Katalónia	183
8.3. Egy szentély Európa és a világ számára	186
9. <i>A Sagrada Família, a keresztény misztérium építészeti összefoglalása</i>	
9.1. Az építész	189
9.2. Az épület	193
9.3. A keresztény misztérium	197
10. <i>Függelék: A Sagrada Família egy „engesztelő templom”. Az altemplom</i>	201

*Barátaimnak,
a Szent Egidius Közösség tagjainak*

Előszó

Ez a könyv egy régóta érlelődő vágy gyümölcse. Hosszú ideje munkált bennem a kívánság, hogy megismerjem Antoni Gaudí (1852–1926) világát. Nem tudtam, hogy mit találok majd e világban. Gondolatban sokszor végigsétáltam a Sagrada Famílián, kutattam figyelő szemmel egy kőbe faragott gondolkodásmód értelmét, mire felfedeztem a Gaudí-féle szintézis nagyszerűségét. Végül betekinthessem egy misztikus lelkvilágába, és meghallottam a kövek, a fény és a forma, a keresztény misztérium szépségén átszűrt építészet szavát. A Sagrada Família érzékennyé tesz, felemel, felébreszti az imádkozás vágyát, olyan szakralitás árad belőle, mint Hóreb vagy Sion hegyéből. Ugyanakkor igen emberi közeg is, az érzékelhető szereteté, amely megérteti velünk a Fiú megtestesülésének nagyságát.

Néha úgy éreztem, hogy magával ragad ez a kivételes mű, mely összeköt múltat, jelent és jövőt. Máskor a részletek pontosságát, a megjelenítő képességet, a szimbólumok erejét és időtlenségét csodáltam abban az épületben, mely az „új Jeruzsálem” akart lenni, és valóban azzá is válik. Gaudí nem érzeteket keltett, hanem újrateremtette a természetet és az embert, hívő lélek volt, aki kőbe mintázta az evangéliumot. Egy ég felé emelkedő és karjait anyaként mindenki iránt kitérő épületben nem lehet semmi fölösleges vagy nehézkes. Látni a Sagrada Famíliát annyi, mint érezni az anyákat, akik Máriához hasonlóan a fiú igéjéből táplálkoznak.

Köszönöm Jordi Bonetnek, Gaudí kései utódjának, valamint segédjének, Jordi Faulínak, hogy ismeretlen utak felfedezéséhez segítettek hozzá. Köszönöm Jaume Castro és Raquel Sancho erőfeszítéseit, akik az ábrákon megpróbálták érzékeltetni és „rajzba fordítani” az én magyarázataimat. Köszönet a tanácsokért, amelyekkel Dr. Josep M. Martí Bonet, Mn. Lluís Bonet, Daniel Giralt-Miracle, Mn. Norbert Miracle, Dr. Alberto Quattrucci, Rosa Ribas és a Lluís Martínez Sistach bíboros úr által vezetett Sagrada Família Engesztelő Templom Intézőbizottsága látott el, valamint a Dr. Joan Rigoltól és a Laia Vinaixától érkező hasznos segítségért. Köszönettel tartozom Fèlix Rierának, Josep Lluchnak és Adriana Plujànak azért a gondosságért, amellyel a Pòrtic (Grup 62) Kiadó ezt a könyvet kezelte, és édesanyámnak, Virgíniának, aki a szerzőről gondoskodott. Könyvemet barátaimnak, a Szent Egidius Közösség tagjainak ajánlom (különösképpen Andrea Riccardi professzornak), akik ebben és annyi más lelki utazásban is társaim voltak.

*Armand Puig i Tàrrach
La Selva del Camp*

2010. június 29., Péter és Pál apostolok ünnepén

Bevezetés:

A népek családja, Isten családja

A Sagrada Família építése a restauráció és a forradalmak Európájában kezdődött, ahol farkasszemet nézett egymással a burzsoázia és a munkásmozgalom, Barcelonát pedig a *bombák városa* néven emlegették. Gaudí osztozott e világ sorsában, és átérezte, hogy az erőszak és az igazságtalanság elválaszthatatlan összetevői ennek a sok sebből vérző társadalomnak, melyet kevéssel később elvakítottak a totalitarizmusok, azok a jobb- és baloldali totális megoldások, amelyek ideológiáikkal az ember személyének tagadását igazolták. Gaudí olyan dráma küszöbén élt, amelynek méreteit aligha képzelhette el bárki, mielőtt bekövetkezett volna. Szörnyű évszázad készülődött, amelyben milliókat gyilkoltak az ész, a vallás vagy a politika nevében: a sztálini gulágok világa, a zsidó nép elszenvedte soá a náci megsemmisítő táborokban, a tömeggyilkosságok Örményországban, Kambodzsában, a Balkánon, a Nagy-tavaknál, a két világháború és a spanyol polgárháború sokmillió katonai és polgári áldozata... Mindez már érlelődött, miközben Gaudí erejét megfeszítve dolgozott a Sagrada Família műhelyében, és egyetlen cél vezérelte: létre akart hozni egy bazilikát, amely maga lenne az „új Jeruzsálem”. Odakint a világ darabjaira hullott, de Gaudí álmaiban továbbra is egységes és egyetlen maradt.

A Sagrada Família ezerféle nehézség közepette növekedett, mialatt a megrázkódtatásokkal terhes század ideje futott körülötte, azé, amelyet rövidnek is neveznek, mert úgy számítják, hogy 1914-ben kezdődött az első világháború kitörésekor és 1989-ben ért véget a berlini fal és a sztálini kommunizmus összeomlásával. A bazilika tanúja volt a barcelonai *Tragikus Hét* (1909) eseményeinek, a vallásüldözésnek és a pusztításnak, mely a spanyol polgárháború során 1936-ban lerombolta Gaudí műtermét, az altemplomot és a hozzá kapcsolódó iskolákat. Tanúja volt a sötét időkben annak, hogyan érlelődik meg újra lassan és nehézkesen Gaudí terve, s hogyan emelkednek ki a földből makacsul az épületegyüttes újabb és újabb részei annak ellenére, hogy akadtak ellenzők is, akik a Sagrada Famíliát rom formájában szerették volna megőrizni és múzeumká alakítani. A béke ügye olyan, akár egy mindenki előtt nyitva álló kőbánya. És a legutóbbi időkben tanúja volt annak, hogyan lett egyszeriben semmivé a New York-i ikertornyok elleni bűnös támadással a keleti blokk bukásakor meghirdetett délibáb, a történelem vége, és látott eltelni egy bizonytalanságokkal teli új évtizedet.

Mindeközben a Sagrada Família tovább növekedett, és mindinkább alakot öltött. Vajon folytatható-e egy hatalmas bazilika majd' százhusz évvel korábban kezdődött építése úgy, mintha mi sem történt volna, mintha a történelem nem alapjaiban változott volna meg? Nem vált elavulttá a neogótika megújítására törekvő Gaudí-féle esztétika, mikor a neogótika maga is csak egy kihalófélben lévő, távoli időkhöz tartozó építészeti stílus? Erre a kérdésre az első választ azok a kanyargó sorok adják meg, amelyek a bazilika bejáratai előtt az odalátogatókból képződnek nap mint nap. Ez a tömeg igen sokféle emberből áll, különböző nyelvek, etnikumok képviselői alkotják, sokuk nyakában fényképezőgép vagy kamera lóg, és jellegzetes turistaszerelésben érkeznek. Miért érzik úgy, hogy meg kell nézniük a Sagrada Famíliát? Mi készteti őket arra, hogy megismerjék egy keresztény misztikus művét, mikor közülük sokan val-

lás szempontjából közömbösnek tűnnek, sokan pedig éppen, hogy nem keresztények?

A Sagrada Famíliában a köveknek ereje van, és mint Montserrat esetében is elmondható, lehetetlen kitalálni, hol végződik a turizmus és hol kezdődik a zarándoklat.¹ Gaudí azt jósolta, hogy a világ minden sarkából jönnek majd emberek, hogy megnézzék az általa épített bazilikát, és igaz lett. Tisztában volt azzal, hogy egyedülálló dolgot alkotott, méghozzá nem a különlegessége vagy az „eredetisége”, hanem a mélysége miatt. Azért, mert képes megérinteni a látogatót, és olyan építészetileg újító s egyben mélyen spirituális formai regisztereket használ, amelyek megszólítják az embert. Ez az eszme szolgálatába állított újítás, a jelkép értelmében való újragondolás munkája volt. Lehetséges, hogy az odalátogató semmit sem ért az európai keresztény kultúrából, amelyből a Sagrada Família építkezik, mégis megtapasztalja azt az erőt és értelmet, amelyet a bazilika sugároz látogatói lelke felé. Erre csak olyan egyetemes nyelvek képesek, mint az a néhány művészeti ág, amelynek üzenete kivétel nélkül mindenkihez eljut, s ezek a nyelvek végső soron kultúrák felettiek. A Sagrada Família olyan épület, mely a katalán Újjászületés (*Renaixença*) korszakának kultúrájában gyökerezik, és amely ma, meglepő módon, egyetemes nyelven szólal meg, olyan tiszta hangon, amelyre mindinkább odafigyelnek. A régi bábeli példázat, az összezavarodottság és a szembenállás helyébe az „új Jeruzsálem” példája lép, amely jelentése szerint az egyetértés és a béke szimbóluma.

Gaudí meg akarta haladni a neogótikát, mert vallotta, hogy az idők szava mást diktál, és rátalált a hagyomány és a modernitás között húzódó mindig kényes egyensúlyra. Ám a Sagrada Família azért olyan ellen-

¹ A montserrati Fekete Szűz és kis Jézus faszobrot a 9. század óta tisztelik csodatévőként, csecsemők és gyermekek életét adta vissza, a sziklafalra épült bencés kolostor és a szobrot őrző kápolna a 12. század óta népszerű zarándokhelynek számít. A Montserrati Szűz Katalónia védőszentje, lásd 148–149. o.

állhatatlan, mert a Gaudí által létrehozni kívánt építészeti szintézis, az „új építészet” azon alapult, amit az emberi lélek örökké nyugtalanul keres: az arányosságon és a harmónián, vagyis lényegében a szépségen. A bazilika attól a döbbenettől és csodálattól él, amelyet az emberekben ébreszt. A magasztos, fennkölt dolgoknak nincs határa. Minél többet látják, annál többet akarnak látni belőle. Gaudí a Mediterráneum, Görögország és Itália lekötelezettjének érezte magát, s úgy vélte, sokat köszönhet otthona, Camp de Tarragona néha bársonyos, néha ragyogó fényeinek, a harsányság nélküli kontrasztoknak, és a színeknek, melyek életre keltik a testeket és természetes mozgást kölcsönöznek az alakoknak. A tökéletességet keresi, és amennyiben az emberi törekenység képes rátalálni, meg is leli. Felfedezi, s örvend neki. Gaudí azért szerette a szépséget, mert az emberi és isteni igazság ragyogó visszatükröződését fedezte fel benne.

A Sagrada Família nem elsősorban egy sikeres építészeti megoldásokat felvonultató épületegyüttes, amelyet a ma építészei szorgalmasan tanulmányoznak, hogy elemeit alkalmazzák a mű befejezése érdekében most, hogy a központi hajó fedése már elkészült, és Gaudí álma kezd testet öltetni. A barcelonai templom, az Eixample bazilikája arra hivatott ezekben az időkben, hogy Európa katedrálisa legyen, az a hely, ahol a népek családjai Isten nevében találkozhatnak. Gaudí barátja, a költő Joan Maragall fogalmazta meg ezt a gondolatot egy cikkében, melyet a barcelonai sík *Eixample* nevű városrészének tervezett építkezéseihez kifaragott földből előbújó bazilikának dedikált: „Ott, a Sagrada Famíliaiban csodálatos dolgok történnek. Azoknak a már most gyönyörű köveknek a menedékében egy új világ készülődik: a béke világa.”²

² A cikk az *Il·lustració Catalana (Katalán Felvilágosodás)* című lapban jelent meg 1905. január 15-én, majd újra kiadták a Maragall–Cardó–Manyà–Xiberta: *Pensament cristià i Catalunya (A keresztény gondolat és Katalónia) (Clàssics cristians del segle XX, 3)* kötetben (Barcelona, Pòrtic – Facultat de Teologia de Catalunya, 2009, 128–130.).

Valóban ez történt. Gaudí nem pusztán egy óriási templomot tervezett, hanem „a béke látomását”. A bazilika olyan földi város, amely a béke istene által lakott égi város mintájára épül, olyan hely, ahol föld és ég összeölelkezhet. „Hűség sarjad a földből, és igazság tekint alá az égből” (Zsoltárok könyve 85,11–12). Gaudí erre az adományra építette székesegyházát. A Születés homlokzata közepén, a szent család alkotta csoport mellett jól kirajzolódik a szó: *pax*. A Dicsőség (Feltámadás) homlokzatának közepén, a Hiszekegyet záró áment követően szintén a *pax* szó üdvözli azt, aki a nagy kapun belépett. Gaudí, aki művészetét a vallás szolgálatába állította, hangot adott háborúellenességének is: „A háború, amely mindent erőszak útján old meg, elkerülhetetlenül az erkölcsök romlásához vezet, pontosabban az erkölcs elvesztéséhez és az emberi méltóság eltűnéséhez.” Csak olyan törekeny erő viheti győzelemre a békét, mint az evangélium, mely szavaival fegyverzi le az erőszakot, és ennek ad teret a Sagrada Família.

1905-ben az épp csak sarjadó bazilika előtt Maragall ezt írta: „Úgy tűnik, hogy ezeknek a falaknak (...) egyre nagyobb teret kell befogadniuk az örök szeretet utáni sóvárgásban végtelenül szélesre: kelet, nyugat, a város, a népek, a tenger és a hegyek felé tárt karokként.”³ Béke és együttélés, befogadás és ölelés, szeretet utáni sóvárgás és egy olyan emberiség álma, amely legyőzte a háborút. E szavak néhány évvel a Tragikus Hét forradalmi fellángolása előtt hangzottak el, mely mély sebet feltépve előhírnöke volt a katalán és spanyol társadalomban bekövetkező szörnyű tragédiáknak. A költő és az építész úgy tekintett a bazilikára, mint a népek egy családban élő egységének jelképére, *egy* családra, amely *sok* nemzetből áll, olyan térre, ahol a kapcsolatok embertől emberig érnek, s ahol senki sem kérdőjelezi meg, hogy a másik jó. A béke kiindulópont is, nem pusztán a megérkezés helyszíne. Aki a békét keresi,

³ Uo.

az már a béke embere. Aki tudja, hogy a békéért dolgozik, az tudja, hogy annak álma belül, az ő szívében születik meg.

A Sagrada Família azért tarthat számot az „Európa katedrális” megnevezésre, mert az épület minden részlete a hit, remény, szeretet hármását dicsőíti, ez a három szó áll a három homlokzat kapuinak mindegyike fölött. A különféle alkotórészek közötti összetartás és szövetség, az a tény, hogy mindannyian egyszerre megtartó és megtartott elemei is az egésznek, jelzi az építmény elhivatottságát arra, hogy családdá váljék a szent család mintájára, ahol mindenki a másik felé hajol.

1909-ben Barcelonát mélyen megrázták azok a drámai események, amelyek Joan Maragallt ismert cikke, *A felégetett templom*⁴ megírására készítették. Száz évvel később a város mégis tanúja lehetett a Sagrada Família felszentelésének, az ellentétes előjelű eseménynek, melyet *A felépült templom* címmel írhatnánk le. Maragall írása a barcelonai társadalom lelkiismeretét vizsgálta, Gaudít pedig szenvedélyes bölcsességkérése készítette arra, hogy Szent Ferenchez hasonlóan valóban „koldulni kezdjen”, mert Isten házát kizárólag adományokból akarta felépíteni.

Két felelősségünk: szerencsés módon most kell befejezni „Európa katedrálisának” a felépítését, és ki kell dolgozni számára egy szívből jövő és újjító jellegű evangéliumi cselekvéstervet. 2010-ben Barcelonában ünnepeltük a huszonötödik nemzetközi *Ima a békéért* alkalmát, a római székhelyű Szent Egidius Közösség szervezésében, akik régóta a politikusok és a vallások képviselői közötti párbeszéd előmozdításán dolgoznak, és a sokszínű barátság a Szent Család mozaikjainak szellemét idézte. *A Népek családjai, Isten családja* témát az Efézusbelieknek írott levélből vett idézettel zárom: „Azért immár nem vagytok jövevények és zsellérek, hanem polgártársai a szenteknek és cselédei az Istennek” (2,19).

⁴ A cikket a *Veu de Catalunya (Katalónia Hangja)* 1909. december 18-i száma közölte, és olvasható a 2. lábjegyzetben idézett kötetben is, 120–127.

Antoni Gaudí, az építész

1913-ban az építész Joan Rubió, Gaudí asszisztense a következő szavakkal zárta mestere „új építészetéről” szóló, *Az építészeti szintézis létrehozásának nehézségei* című tanulmányát: „újjászületési mozgalmunk plasztikus formát öltött, kőből készült alkotás lett, mely látható és kézzelfogható megnyilvánulása népünk lelki alkatának, annak az újíto és gyakorlatias, idealista és tudományos szellemnek, amely egyaránt barátja a távoli láthatárokig száguldásnak és szerelmese a nagy hatást elérni képes, praktikus és egyszerű megoldásoknak”.⁵ Tulajdonképpen a Rubió alkalmazta *szintézis* kifejezés a kulcsszó a nyugati történelem egyik leg-szeniólisabb építészé, Antoni Gaudí i Cornet (Reus, 1852 – Barcelona, 1926) művének és személyének megértéséhez és értelmezéséhez. Ám ez a kifejezés úgyszintén tökéletesen alkalmazható életének legkiteljesettebb és legrendkívülibb alkotására, a barcelonai Sagrada Família-bazilikára, „Európa katedrálisára”, „a szegények katedrálisára”. A Szent Család az alapkő letételétől (1882. március 19.) fogva engesztelő temp-

⁵ Joan Rubió, „Az építészeti szintézis létrehozásának nehézségei”, *Anuari de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya*, Barcelona, 1913, 63–79. Rubió itt arra a vallási, kulturális, gazdasági és politikai újjászületésre utalt, amely a 19. század utolsó évtizedeiben zajlott Katalóniában az *Újjászületés* néven ismert mozgalomnak köszönhetően, amely mozgalom résztvevőjeként tarthatjuk számon Antoni Gaudít, a kövek poétáját, a költő Jacint Verdaguer tisztelendő atya, a szavak építészé mellett, miként azt Joan Maragall mondta róla.

lomnak épült a könyvkereskedő Josep Maria Bocabellának köszönhetően, aki az 1866-ban alapított Szent József Hívei Lelki Szövetség elnökeként a templom építésének legnagyobb előmozdítója volt. Bocabella 1873-ban már tett javaslatot engesztelő templom építésére.⁶ Egy évvel azután, hogy megkezdődött a templom építésének első szakasza (az altemplom építésének munkálatai), a terveket kidolgozó építész, Francesc de Paula del Villar, aki egy nagy neogótikus templom felállítását irányozta elő, otthagya a munkát (1883). A korábban Gaudíval együtt dolgozó Joan Martorell építész javaslatára Gaudí kapta meg a templom folytatásának feladatát. Hivatalosan 1883. november 3-án nevezték ki az építkezés irányítójává.⁷ Gaudí ekkor harmincegy éves fiatalember volt, egyre növekvő hírnevű, kiváló építész. Ízlése kifinomult, és a katolicizmussal való kapcsolata igen tartózkodó. Noha egyrészt akadtak egyházellenes barátai, másrészt kiskora óta katolicizmusban nevelték, elsősorban otthon édesanyja (aki 1876-ban halt meg),⁸ majd a reusi piarista gimnázium, ahol tanulmányait végezte, s ahol 1864 és 1868 között alapos katolikus oktatásban részesülhetett.⁹

⁶ Bocabella a kegyesrendi rendfőnök Josep M. Rodríguez atya tanácsait felhasználva népszerűsítette a szent család tiszteletét, melyet a trempi (Urgelli Püspökség) származású Szent Josep Manyanet, a Sagrada Família Gyermekei alapítója kezdeményezett Caixal püspök támogatásával. Manyanet prófétai hangnemben és nem minden ironia nélkül nyilatkozta, hogy egy liberális szellemű Izabella-párti Antoni Gaudí lesz a nagy engesztelő templom tervezője!

⁷ Gaudí csak lassan, lépésenként vállalta át a feladatot, amellyel megbízták. Ténylegesen 1890-ben készített először tervet a bazilika épületegyütteséről, mely az *El Propagador de la Devoción a San José* című lapban jelent meg. Átfogó terveket viszont sohasem készített a Sagrada Famíliáról (Isidre Puig-Boada, *El temple de la Sagrada Família*, Barcelona, Nou Art Thor, 1986, 14.). Lásd még Josep F. Ráfols, *Gaudí*, Barcelona, Canosa, 1928; Juan Matamala Flotats, *Antoni Gaudí, Mi itinerario con El Arquitecto*, Barcelona, Claret, 2010.

⁸ Antoni Gaudí valószínűleg Reusban született 1852. június 25-én. Huszonnégy éves volt tehát édesanyja, Antònia Cornet halálakor, aki szintén Reus szülőtte. Ugyanabban az évben halt meg testvére, Francesc is. Édesapja, Francesc, Riudoms szülőtte, Barcelonában távozott az élők sorából jóval később, 1906-ban, kilencvenhárom éves korában.

⁹ Ez nem azt jelenti, hogy Gaudí távolságtartó vagy közömbös lett volna a vallás kérdéseiben.

Gaudí lett a Sagrada Família főépítésze, egészen 1926. június 10-i haláláig. E hatalmas mű létrehozásának folyamatában született lépésenként az a mélyen spirituális, minden ízében katolikus¹⁰ Gaudí, akit kortársai szentként tiszteltek. Az építész fokozatosan adta át magát testben és lélekben is annak a vállalkozásnak, amely inkább volt a Teremtőé, mint az övé: olyan rendkívüli nagyságú bazilikát álmodott meg, amelyről tudta, hogy életében meg nem épülhet, ezért kénytelen lesz lemondani az egyedüli építész megtisztelő címéről. Erről szívesen le is mondott, és erejét nem kímélve akár megaláztatásoknak is kitette magát, amikor „koldussá” változott, és „a szegények katedrálisa” javára gyűjtött abban a mindinkább gazdagodó és demográfiai emelkedést produkáló barcelonai, katalán társadalomban, amelynek stabilitását ugyanakkor gyengítette, hogy ipari proletariátusa igen rossz körülmények között élt, s köreiben terjedtek az anarchista eszmék és módszerek.¹¹ 1909-ben következett be a Tragikus Hétnek nevezett forradalmi megmozdulás, amelynek

Épp ellenkezőleg. 1878 nyarán, huszonhat évesen, zsebében a frissen szerzett építészdiplovával megírta a *Reusi kéziratnak* nevezett munkát (*Manuscrit de Reus*), melynek az általános *Ornamentika* címet adta. Ez egy kiterjedt értekezés a vallási építészet tárgykörében, amelyben egyértelműen olyan elveket és irányvonalakat fogalmazott meg, amelyek majd később, a Sagrada Família építése során rajzolódtak ki pontosabb és jobb változatban. Az eredetileg spanyol nyelvű szöveget lásd Laura Mercader (ed.), *Antoni Gaudí. Escritos y documentos*, Barcelona, El Alcantilado, 2002. A katalán nyelvű változatot lásd Isidre Puig-Boada, *El pensament de Gaudí. Compilació de textos i comentaris*, Barcelona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1981, 28–68. Itt az utóbbi kiadásban közölt változathoz idézünk.

¹⁰ Ez a kifejezés Salvador Dalítól származik, aki Francesc Pujols 1969-ben újra kiadott, először 1927-ben megjelent könyvéhez írott előszavában használta (eredeti címe: *La visió estètica i religiosa d'en Gaudí*, Barcelona, Catalonia) (a Quaderns Crema publikálta újra 1996-ban, majd 2002-ben).

¹¹ Gaudí az anarchista doktrína ellen foglalt állást a Sagrada Família Rózsafüzér Királynéja dískapuján, ahol az első ember bűnét az erőszak bűneként jelenetelte: egy rémisztő ördög Orsini-bombát ad egy munkás kezébe, olyat, amilyent az anarchista aktivisták használtak merényleteik elkövetésekor. Egy Orsini-bomba volt a híres „Liceu-bomba” is, amely több mint húsz embert ölt meg, akik közül sokan ama matarói Pepita Moreu családjához tartoztak, akit Gaudí feleségül akart venni, ám a lány végül kikoszorazta.

során a lázadók Barcelonában kolostorokat és templomokat égettek fel.¹² Gaudí ebben az időszakban a saját kezdeményezésére épült Güell Parkban élt, osztotta a társadalmi igazságosság követeléseit, és tevékenyen részt vett a munkások életkörülményeinek javításában. Magatartásának és társadalmi ideáinak ékes bizonyítéka a Güell Kolónia megépítése Santa Coloma de Cervellóban. Ez az épületegyüttes Eusebi Güell és Gaudí elképzelése nyomán született azért, hogy elősegítse a Baix Llobregat megyei település textilüzemeiben dolgozó munkások emberi, kulturális és lelki boldogulását.¹³

¹² Az elpusztított templomok között van a gráciai Szent János plébániatemplom, ahol Gaudí élete utolsó éveiben naponta részt vett a misén. A 20. század eleje kiváló krónikással rendelkezik Joan Maragall személyében, aki Gaudí közeli jó barátjaként számot adott e bonyolult időszakról. Emlékezzünk a bevezetésben már említett „A felégetett templom” című írására 1909-ből. Korábban Gaudinak a bazilika építéséhez szükséges adakozásra való felhívását propagálta, és *A jótékonyság kegyelme* címmel egy cikket jelentetett meg a *Diario de Barcelona* nevű lapban 1905. november 7-én. A Tragikus Hétről lásd Ramon Corts i Blay, *La Setmana Tràgica de 1909. L'Arxiu Secret Vaticà (Scripta et Documenta, 82)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.

¹³ Gaudí részt vett a dolgozók számára épített házak tervezésében, és megépítette az altemplomot, amely fölé később kellett volna felépülnie a Güell Kolónia templomának (1889–1916). Mindezek ellenére a templom, amely modellként szolgált volna a Sagrada Família számára, sohasem épült meg, és Gaudít bántotta a gondolat, hogy nem fejezheti be a bazilika kicsiny mását. A Güell Kolónia altemplomáról, illetve kísérleti jellegéről a Sagrada Família előképeként lásd a Museu Diocesà de Barcelona (Barcelonai Püspökség Múzeuma) katalógusát: *Gaudí, Colònia Güell, 100 anys (1908–2008)*. Gaudí szociális érzékenysége megnyilvánult egy másik munkájában is: a Matarói Munkásszövetkezet tervében (1881), amely valószínűleg az első építészfeladat volt, amivel megbízták. Bergós így foglalta össze Gaudí gondolatait a szociális cselekvésről: „Mindaz, ami nem az emberek egyéni felemelkedését célozza bármely szempontból, üres szószaporítás. Nem hiszek a tömegekben, sem abban, hogy az emberekre mint tömegre lehetne hatni, de hiszek az egyéni cselekvésben.” Példaként a Katalán Orfeumot és a Nők Népszerű Könyvtárát és Kulturális Intézetét hozta fel: „ezek az intézmények jobban működnek, mint sok más munkásmegmozdulás és mint a szocializmus összes apostola” (lásd Puig-Boada, *Pensament*, n. 303). Gaudí maga a Sagrada Família iskoláit építette válaszul a Tragikus Hét eseményeire: az erőszak ellenszere a kultúra és a tanulás. Mint mondtuk, „a háború, mely mindent az erőszak eszközével old meg, elkerülhetetlenül erkölcsi zülléshez vezet”, vagyis minden erkölcsi mérce elvesztéséhez (uo. n. 315).

1915-ben Antoni Gaudí elhatározta, hogy lemond minden addig rábízott építéselfeladatról, hogy teljes erejével a Sagrada Família munkálataira összpontosíthasson. Ekkor hatvanhárom éves volt. Lelki élete körülbelül ötvenéves korától egyre erőteljesebbé vált, attól fogva életét Istennek felajánlott adományként élte. Végleg elvetette a házasság gondolatát,¹⁴ és kemény, önsanyargató életmódot folytatott, amely alig hasonlított valamiben is ifjúkorának bohém életviteléhez.¹⁵ Ezenkívül a barcelonai oratoriánusok Néri Szent Fülöp rendjébe tartozó papok,

¹⁴ „Isten egyik nekem juttatott adománya a tisztaság. Azon túl, hogy milyen lelki adományokat jelent, megóv sok szenvedéstől és keserűségtől...” (A mondat elhangzásának föltanúja M. Rius; lásd *uo.* n. 425.)

¹⁵ A világhírség után (Gaudí kisvártatva híres építésszé vált, akinek cseppet sem esett neheze, hogy kiszálljon a kocsiból, amikor az általa vezetett építkezéseken utasításokat kellett osztogatni) az őt körülvevők köreiből jó adag vallásellenességgel is találkozott Barcelonába érkezésekor, mikor még éppen csak 16 éves volt: Josep Fonseré szabadkőműves; Joaquim Bartrina, Reus szülöttje, aki Gaudíhoz hasonlóan harcos ateista; a szintén reusi Eduard Toda hangsúlyozottan Bourbon-ellenes. A Matarói Szövetkezet terveinek elkészítésével (amelyet 1:666-os arányban készített el!) Salvador Pagès, az utópikus szocialista bízta meg Gaudít. A matarói szabadkőművesek csoportjával való kapcsolat azonban közjátékszerűnek bizonyult, miután Gaudí elfogadta a Sagrada Família építésének rábízott feladatát (1883). Korábban már tervezett oltárt, a Jézusnak és Máriának szentelt tarragonai plébánia számára (1881), és részt vett vallási témájú projektekben, mint amilyen a montserrati szoborfülke tervezése volt Villar építésszel közösen (1876), vagy a barcelonai katedrális homlokzatának tervezése Joan Martorell építésszel együttműködve (1882). Később Gaudí tervei alapján épült meg az astorgai püspöki palota a szintén reusi származású Joan B. Grau i Vallespinosa püspök megrendelésére (1887–1893), s ez volt az első olyan megbízás, amely Gaudít bevezette az egyházi liturgiába. A vinebrei származású Szent Enric Ossó, Szent József nagy tisztelője és a Szent Teréz Társaság alapítója felkérésére tervezte a Szent Teréz Társaság kollégiumát Barcelonában, melynek szimbolikáját Avilai Szent Teréz *A belső várkastély* című művére építette (1888–1890). 1894-ben a nagyböjti időszakban Gaudínak erős lelki tapasztalásban volt része, és éhség miatti kimerültségben majdnem életét vesztette a rendkívül szigorú böjt következtében. A komoly erkölcsi tekintéllyel rendelkező Josep Torres i Bages, a Sant Lluç Művészeti Kör tanácsának tagja, később Vic püspöke mentette meg ekkor a haláltól. E böjtöt követően Josep Tarragona véleménye szerint Gaudí gyökeresen megváltozott: az isteni kegyelem ereje beleköltözött a szívébe. Unokahúgának tanúsága szerint Grau püspök Gaudíra gyakorolt hatása vízváltató volt az építész katolikus hitbéli fejlődése tekintetében.

személy szerint Lluís M. de Valls, majd az ő halála után Agustí Mas atya lelki vezetésére bízta magát. Ötvenéves kora táján Gaudí tisztán érezte, mire szól elhivatottsága: arra, hogy „Isten építész” legyen, imádságban erősödjön, kitartson az Ige szolgálatában, részt vegyen az egyházi liturgiában, és, mindenekelőtt, elvégezze a napi szentáldozást. Áldozatokat hozott és nélkülözésben élt, de a nehézségekkel és az értetlenséggel szemben is állhatatos maradt a türelemben (rossz természete ellenére). Assisi Szent Ferenchez hasonlóan élt.¹⁶ A Sagrada Família ettől kezdve létének tengelye és célja lett. Gaudí élete utolsó tíz évét annak szentelte, hogy tökéletesítse a szintézist, mely maga a Sagrada Família, s mindezt annak érdekében, hogy a templomból eszményi keresztény bazilika váljon, a keresztény misztérium összegzése és egybefogása, szimbolikus együttes, a szentháromsághit visszatükrözése, amely innovatív technikai alapokon valósul meg a nagy hagyomány keretein belül, ami azt jelenti, hogy a művészet a hit szolgálatában áll, az építészet pedig az isteni megtestesülés kifejeződése.

¹⁶ A kedves és szép szegénység lett Gaudí választott életformája, és a Sagrada Família, pontosabban az apszis háta mögött található Nagyboldogasszony- (Mennybevétel-) kápolnába bele is tervezett egy „Angyalok Királynőjének szentelt porciúnkulát” (*Temple expiatori de la Sagrada Família. Àlbum de 1929*, Barcelona, Hereus Vda. Pla, 24.). Gaudí és Verdaguer mindketten hasonló rokonszenvet éreztek a Katalóniában nagy tiszteletnek örvendő Szent Ferenc iránt.